

**БОСҚИНЧИЛИК ЖИНОЯТЛАРИНИ ТЕРГОВ ҚИЛИШДА ҲОДИСА СОДИР
БЎЛГАН ЖОЙНИ КЎЗДАН КЕЧИРИШНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШНИНГ ЎЗИГА
ХОС ХУСУСИЯТЛАРИ**

Рахматуллаев Музаффар Талгатович

Самарқанд вилояти ИИБ бошлиғи ўринбосари, Тергов бошқармаси бошлиғи,
подполковник

Аннотация: мазкур мақолада босқинчилик жиноятлари бўйича тергов ҳаракатларини ўтказишнинг долзарблиги, бу соҳада кечиктириб бўлмас тергов ҳаракатларини ўтказишнинг ўзига хос хусусиятлари, бу борада, ҳодиса содир бўлган жойни кўздан кечириш тергов ҳаракатини аҳамияти, бугунги кунда ушбу соҳада амалиётда учраётган муаммолар, жиноятларни фош қилинмасдан қолишлиги сабаблари таҳлили, ушбу турдаги жиноятларни тергов қилишда замонавий ахборот технологияларидан фойдаланиш зарурати, босқинчилик жиноятини тергов қилишда ҳодиса содир бўлган жойни кўздан кечириш амалиётини такомиллаштириш юзасидан илмий-амалий таклиф ва мулоҳазалар ёритилган.

Калит сўзлар: босқинчилик, кечиктириб бўлмас тергов ҳаракатлари, ҳодиса содир бўлган жойни кўздан кечириш, такомиллаштириш, замонавий ахборот технологияларини қўллаш зарурати, соҳада учраётган муаммолар, терговчининг ҳаракатлари.

**ОСОБЕННОСТИ СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ ПРИ ОСМОТРЕ МЕСТА
ПРОИСШЕСТВИЯ В ХОДЕ РАССЛЕДОВАНИЯ УГОЛОВНЫХ ДЕЛ
СВЯЗАННЫХ С РАЗБОЯМИ**

Рахматуллаев Музаффар Талгатович

Заместитель начальника управления - начальник следственного управления, полковник

Аннотация: В данной статье освещено научно-практические предложения и соображения по совершенствованию практики осмотров места происшествия при расследовании преступлений связанных с разбоями, ввиду возникающих на сегодняшний день в этой сфере проблем, анализ нераскрытых преступлений, указывают о необходимости в использовании передовых (современных) технологий, и её особенности связаны с важностью производства не отложенных следственных действий, которые возникают в ходе осмотра место происшествия.

Ключевые слова: грабёж, безотлагательные следственные мероприятия, осмотр места происшествия, совершенствование, необходимость применения современных информационных технологий, проблемы возникающие в отрасли, действия следователя.

PECULIARITIES OF IMPROVING THE INSPECTION OF CRIME SCENES FOR INVESTIGATIONS OF BANDITRY

Rakhmatullaev Muzaffar Talgatovich

Deputy Head of the Department of Internal Affairs of Samarkand Region - Head of the Investigation Department, Colonel

Annotation: This article discusses the importance of investigating crimes of banditry, specifically the urgent need for investigative actions and the significance of inspecting the scene of the incident. The article also highlights the challenges faced in this area and suggests the use of modern information technologies to improve investigations. The author provides practical suggestions for improving the practice of inspecting the scene of the incident in the investigation of banditry crimes.

Key words: invasion, no delay of investigative actions, inspection of the scene of the incident, improvement, the need to apply modern information technology, problems encountered in the field, actions of the investigator.

КИРИШ. Юртимизда олиб борилаётган ислохотларнинг бугунги босқичидаги энг муҳим йўналишлардан бири, бу – ҳуқуқбузарликларни барвақт аниқлаш, олдини олиш ва жиноятларни иссиқ изида фош этиш ҳисобланади.

Биз бугун халқчил ва демократик тамойилларга асосланган янги Ўзбекистон давлатини, эркин фуқаролик жамиятини барпо этмоқдамиз. Шу мақсадда давлат ва жамиятимизнинг сиёсий-ҳуқуқий пойдеворини мустаҳкамлаш, мамлакатни модернизация қилиш, бу жараёнда “Инсон қадри” тамойилига мос равишда шахснинг шахсий ва сиёсий ҳуқуқлари билан биргаликда иқтисодий ҳуқуқларини ҳам давлат ҳимоясига олишга қаратилган чора тадбирлар кенг миқёсда амалга оширилмоқда.

“Ўзбекистон Республикаси Конституцияси тўғрисида”ги Ўзбекистон Республикаси Конституциявий қонун лойиҳасининг 26-моддасида: “Инсоннинг шаъни ва қадр-қиммати дахлсиздир. Ҳеч нарса уларни камситиш учун асос бўлиши мумкин эмас”лиги, 31-моддасида эса, “Ҳар ким уй-жой дахлсизлиги ҳуқуқига эга. Ҳеч ким уй-жойга унда яшовчи шахсларнинг хоҳишига қарши кириши мумкин эмас. Уй-жойга киришга, шунингдек унда олиб қўйишни ва кўздан кечиришни ўтказишга фақат қонунда назарда тутилган ҳолларда ва тартибда йўл қўйилади. Уй-жойда тинтув ўтказишга фақат қонунга мувофиқ ва суднинг қарорига асосан йўл қўйилади” деб белгилаб қўйилганлиги айтилиб, фикримизнинг исботи ўлароқ, шахснинг ҳаёти ва мол-мулкига нисбатан тажовуз конституция даражасида ислоҳ қилинаётганлигини кўрсатади[1].

Жамият, фуқароларнинг ҳуқуқий онги ривожлангани сари, жиноятчилик, жиноят содир қилиш механизмлари ҳам ўзгариб боради. Жиноят содир қилишни ўзига мақсад қилган шахс олдиндан пухта режа тузиш, жиноятни жабрланувчиси ва атроф ҳудудни ўрганиш, шунга кўра ўзининг келгуси ҳаракатларини тузиб, иложи борица жиноят изларини қолдирмасликка ҳаракат қилади. Бу эса ўз ўрнида ҳуқуқни муҳофаза қилувчи идоралар, жумладан тергов органларидан жиноятларни тергов қилиш соҳасини такомиллаштириш, бу борада, соҳага замонавий ахборот технологияларини жорий қилиш, тизимли равишда юзага келаётган муаммо ва камчиликларни илмий-амалий таҳлил қилиб бориш каби долзарб масалаларни юзага чиқармоқда.

Босқинчилик жиноятларини тергов қилиш амалиётида бугунги кунда дуч келинаётган камчиликлар, пухта режа асосида содир қилинган босқинчилик жиноятларини фош қилинмасдан қолаётганлиги, мазкур турдаги содир қилинган жиноятлар юзасидан кечиктириб бўлмас тергов ҳаракатларини амалга оширишда терговчилар томонидан хато ва камчиликларга йўл қўйилаётганлиги, натижада эса жабрланувчиларнинг ҳаёти, соғлиги ва мол-мулкига нисбатан содир қилинган тажовузнинг жазосиз қолишига олиб келаётганлиги, мазкур турдаги жиноят ишлари бўйича ҳар бир тергов ҳаракатларини, биринчи навбатда эса ҳодиса содир бўлган жойни кўздан кечиришни синчковлик билан дарҳол амалга оширишни такомиллаштириш заруратини юзага келтирмоқда.

Шу ўринда, мазкур турдаги жиноятларни тергов қилишда бугунги кунда йўл қўйилаётган хато ва камчиликларни асослантирилган ҳолда таҳлил қилиш, терговчининг босқинчилик жиноятини тергов қилишнинг дастлабки босқичида амалга ошириши лозим бўлган ҳаракатлари, ушбу соҳадаги жиноятларни тергов қилишда кечиктириб бўлмас тергов ҳаракатларининг аҳамияти ва амалга ошириш услубларини кенг ёритиш, босқинчилик жиноятларини тергов қилишни дастлабки босқичидаги ҳодиса содир бўлган жойни кўздан кечиришда янгича ёндашувни жорий қилиш бўйича таклифларни баён қилиш ва амалиётга жорий қилиш олиб бораётган тадқиқотимизнинг асосий мақсади ва вазифаси ҳисобланади.

АСОСИЙ ҚИСМ: Ўзбекистон Республикасининг Жиноят-процессуал кодексида “Суриштирувчи, терговчи, прокурор ва суд ишдаги барча ҳолатларни синчковлик билан, тўла, ҳар томонлама ва холисона кўриб чиқишга асосланган ҳолда қонунга ва ҳуқуқий онгга амал қилиб ўзларининг ички ишончлари бўйича далилларга баҳо берадилар. Ҳар бир далил ишга алоқадорлиги, мақбуллиги ва ишончлилиги нуқтаи назаридан баҳоланиши лозим” [2] деб белгиланган. Далиллар жиноят иши учун аҳамиятли бўлган мавжуд ҳолатлар ҳақидаги хулосаларни тасдиқловчи, рад этувчи ёки шубҳа остига олувчи фактлар ёки нарсалар тўғрисидаги маълумотларни акс эттирган тақдирдагина ишга алоқадор деб эътироф этилади.

Шу ўринда айтиш керакки, жиноятни очиш ва жиноятчиларни фош этиш ҳамда далилларни мустаҳкамлашда ўтказиладиган тергов ҳаракатлари ичида ҳодиса содир бўлган жойни кўздан кечириш алоҳида ўрин эгаллайди. Ҳодиса содир бўлган жойда жиноятчилар томонидан қолдириладиган излар ва бошқа турдаги ашёвий далиллар, уларни процессуал тартибда олиш ва иш ҳужжатларига қўшиш орқали келгуси тергов ҳаракатларини белгилаб олинади. Шу ўринда ҳодиса содир бўлган жойнинг ўзи нима эканлигига тўхталиб ўтсак.

Ҳодиса содир бўлган жой – жиноят ёки ҳодиса содир этилганлиги ёхуд уларнинг излари мавжудлиги ҳақида маълумотлар бўлган жой[3]. Ҳодиса содир бўлган жойга бинолар, кўчалар, автомашиналар ички қисмлари, умуман олганда, ҳар қандай ижтимоий, жинсий ҳодисалар содир бўлган жойни киритишимиз мумкин.

Ҳодиса содир бўлган жойни кўздан кечириш – жиноят излари, ашёвий далилларни топиш, ҳодиса содир бўлган вазиятни ва иш учун аҳамиятли бўлган бошқа ҳолатларни аниқлаш мақсадида терговга қадар текширувни амалга оширувчи органнинг мансабдор шахси, суриштирувчи, терговчи ёки суд томонидан ўтказиладиган тергов ҳаракати ҳисобланади[4]. Кўздан кечириш тергов ҳаракати ҳар бир содир этилган ҳодиса бўйича ўтказилиши лозим бўлган кечиктириб бўлмас тергов ҳаракати ҳисобланиб, кейинчалик ҳолатга ҳуқуқий баҳо берилишида муҳим ўрин эгаллайди.

Босқинчилик жинояти содир бўлганда ҳодиса жойини кўздан кечириш – ишга тааллуқли жиноят изларини топиш, қайд этиш, тадқиқ этиш ва олиш мақсадида ўтказиладиган, ўтган ҳодиса характерини ва ишга тегишли бошқа ҳолатларни аниқлашдан иборат кечиктириб бўлмайдиган тергов ҳаракатидир. Бошқа жиноятлар каби босқинчилик

жиноятлари содир этилганда ҳам жиноятнинг иссиқ изидан очилишида ва унинг самарали тергов қилинишида ҳодиса жойини кўздан кечириш марказий ўрин тутди. Терговчилар томонидан босқинчилик жиноятлари бўйича ҳодиса содир бўлган жойни кўздан кечиришда қонунийлик, объективлик, тўлиқ ва режалилик, кечиктирмаслик ва ўз вақтида сифатли бажариш принципларига риоя қилиниши лозим[5].

Босқинчилик жиноятларида ҳодиса содир бўлган жойни кўздан кечириш процессуал ҳаракати кечиктириб бўлмас тергов ҳаракати ҳисобланиб, ўз навбатида босқинчилик жинояти содир бўлгандан сўнг ҳодиса содир бўлган жойга ўзга шахсларнинг кириши ёки ундан чиқиши, воқеа жойига ташқи таъсир натижасида биронта нарса қўшилишига ёинки, ундан олиб чиқиб кетилишига олиб келади. Шахсни босқинчилик содир бўлган жойга боғлайдиган ҳар қандай далил келгусида шахсни айбини исботловчи асосий ва манзилли далил ҳисобланади. Бу бармоқ излари, қон ва тана суюқликлари, қуроллар, сочлар, толалар ва шунга ўхшаш нарсаларни ўз ичига олиши мумкин. Ушбу турдаги далиллар келгусида босқинчилик жиноятларини очилишида, жиноят содир қилган шахсга нисбатан тергов ишлари олиб борилишида юқори самара ва енгилликлар бериши шубҳасиз.

Босқинчилик жиноятларида ҳодиса содир бўлган жойни кўздан кечириш тергов ҳаракати ўтказилишининг ҳуқуқий асоси Ўзбекистон Республикаси Жиноят-процессуал кодексида белгилаб қўйилган бўлиб, 135-141-моддаларида қайд қилинган кўздан кечиришнинг умумий қоидаларига риоя қилинган ҳолда амалга оширилади ҳамда тергов ҳаракати якунига кўра, 90-92-моддаларига мувофиқ баённома тузилади. Баённомада кўздан кечириш давомида топилган барча нарсалар, улар қандай тартибда кўздан кечирилган бўлса, худди шу тартибда, кўздан кечириш пайтида қандай ҳолатда кузатилган бўлса, худди шу ҳолатда қайд этилади. Кўздан кечириш чоғида топилган ва олинган барча излар, нарсалар ва ҳужжатлар бирин кетинликда ёзилади. Олинган буюмнинг эгасига тегишли маълумотнома ёки баённоманинг нусхаси берилади. Бундан ташқари, кўздан кечириш баённомасида: кўздан кечириш қайси вақтда, қандай об-ҳавода ва қандай ёруғликда ўтказилганлиги; қандай илмий-техника воситалари қўлланилганлиги ва қандай натижалар олинганлиги; кўздан кечиришда қўмаклашиш учун кимлар жалб қилинганлиги ва қўмаклашиш нимада ўз аксини топганлиги; қандай нарсалар ва ҳужжатлар қай тартибда ва қандай муҳр билан муҳрланганлиги кўрсатилган бўлиши шарт[6].

Ўзбекистон Республикасининг 2020 йил 14 майдаги “Ўзбекистон Республикасининг Жиноят-процессуал кодексига жиноят процессида иштирок этувчи фуқароларнинг ҳуқуқ ва эркинликларини муҳофаза қилишни кучайтиришга қаратилган ўзгартишлар ва қўшимча киритиш

тўғрисида”ги ЎРҚ-617-сон қонуни билан Ўзбекистон Республикаси жиноят-процессуал кодексининг 91-моддасига қўшимча киритилиб, ушбу модданинг тўртинчи қисмида ўта оғир жиноятлар бўйича ҳодиса содир бўлган жойни кўздан кечириш (шунингдек, қуйидагилар ҳам тинтув; кўрсатувларни ҳодиса содир бўлган жойда текшириш; тергов эксперименти; шахсни ушлаш; химоячидан воз кечиш ва шахсни ушлаш жараёнида ўтказиладиган шахсий тинтув ва олиб қўйиш) процессуал ҳаракати видеоёзув орқали қайд этилиши шартлиги белгиланди.

Дастлаб, босқинчилик жинояти содир қилинганлиги тўғрисида хабар келиб тушганидан сўнг терговчи дарҳол ҳодиса содир бўлган жойни кўздан кечиришни ташкиллаштириши ва тергов-тезкор гуруҳга раҳбарлик қилиб, ҳодиса жойидан келиб чиққан ҳолда тергов тусмолларини тузиши ва вазифаларни гуруҳ аъзоларига самарали тақсимлаган ҳолда тергов ҳаракатини ўтказилишига раҳбарлик қилиши лозим. Босқинчилик жиноятлари содир бўлганда ҳодиса содир бўлган жойни кўздан кечириш ҳодиса содир бўлган жой ҳолатини ўзгартириш, далилларни йўқотиш ёки йўқ қилишга (шу жумладан, ҳодиса содир бўлган жойни ўраб олган ҳолда) йўл қўймасликка қаратилган

биринчи навбатдаги чора-тадбирлар амалга оширилган ҳолда Жиноят-процессуал кодекси талаблари асосида ўз вақтида, қонуний, тўлиқ, режали ва ҳолисона ўтказилиши лозим. Шунингдек, ҳодиса содир бўлган жойни кўздан кечиришда, босқинчилик жиноятига алоқадор ашёвий далилларни аниқлаш, қайд этиш ва мустаҳкамлашда Ўзбекистон Республикаси Жиноят-процессуал кодекси ҳамда Ўзбекистон Республикаси Олий суди Пленумининг 2018 йил

24 августдаги “Далиллар мақбуллигига оид жиноят-процессуал қонуни нормаларини қўллашнинг айрим масалалари тўғрисида”ги 24-сонли қарори талабларига қатъий риоя этилган ҳолда амалга оширилиши лозим. Босқинчиликда ҳодиса содир бўлган жойдан олинган нарсалар, ҳужжатлар ва излар Жиноят-процессуал кодексининг 136-137-моддаларида белгиланган тартибда расмийлаштирилиб, уларнинг шикастланиши ва бутунлиги бузилишига, хусусияти ўзгаришига йўл қўймайдиган пакетлар (имконият даражасида қоғоз пакетлар)га ўралиши, зарурат бўлганда эса махсус яшикка (контейнерга) жойлаштирилиши ва муҳрланиши мақсадга мувофиқ бўлади.

Шу ўринда терговчилар томонидан аксарият ҳолларда билим ва кўникмаларининг етарли эмаслиги сабабли, ўта оғир жиноят ҳисобланган босқинчилик жиноятларида ҳодиса содир бўлган жойни видеотасвирга олинмасдан қолиши ёки тергов ҳаракатининг қўл учиди сифатсиз амалга оширилишига, бу борада бир қатор муаммолар вужудга келишига ҳамда далилларни йўқотилишига сабаб бўлмоқда.

Бундан ташқари, жиноят содир этаётган шахслар замонавий технологиялар ва усулларни қўллаш борасида замонавий ёндашувларга таянаётганлигини инобатга олганда, шахснинг ижтимоий хавфли қилмиш учун айблилигини судда илмий-техник жиҳатдан асосланган ишончли далиллар билан исботлаш жараёнларини янада такомиллаштиришни ҳам долзарб масалага айлантирмоқда. Ушбу талабни инобатга олган ҳолда Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2022 йил 08 февралдаги “Ички ишлар органларининг эксперт-криминалистика фаолиятини замонавий илм-фан ютуқларини кенг жорий этган ҳолда янада такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида” ПҚ-122-сон қарори қабул қилинди [7]. Ушбу қарорга асосан соҳада замонавий ахборот технологияларини жорий қилиш, фан ва техниканинг илғор ютуқларини янги босқичга олиб чиқиш лозимлиги қайд қилинган.

Шунга кўра, босқинчилик жиноятлари бўйича ҳодиса содир бўлган жойни кўздан кечириш жараёнида жараённинг бошқа иштирокчиларига каби эксперт-криминалистнинг ўрнини алоҳида таъкидлаш жоиз, боиси тергов учун аҳамиятли бўлган нарсалар ва изларни аниқлаш ва олиш тергов-тезкор гуруҳидаги эксперт мутахассиснинг асосий вазифаларидан ҳисобланади. Терговчи ҳодиса содир бўлган жойни кўздан кечиришда экспертга жиноят содир этиш қуроли, излари, воситаларини, жиноятчини ҳодиса жойида бўлганлигини, қўл ва оёқ изларини, олишув изларини (соч толалари, қон ва бошқалар) жиноятчиларга тааллуқли буюм ва нарсалар, микрообъектларни аниқлашни топширади. Бу ўринда эса экспертнинг замонавий анжом ва жиҳозлар билан таъминланганлиги, босқинчилик жиноятини очилишида ҳамда келгусида жиноят содир қилган шахснинг айбини мақбул далиллар билан исботлашнинг муҳим элементи ҳисобланади.

Тадқиқотимиз давомида 2017-2022 йилларда Самарқанд вилоятида 112 та босқинчилик жинояти содир этилиб, тергов қилинганлиги аниқланди. Шундан 2017 йилда 43 та, 2018 йилда 22 та, 2019 йилда 12 та, 2020 йилда 10 та, 2021 йилда 9 та, 2022 йилда эса 16 та босқинчилик жиноятлари содир этилган. Мазкур жиноят ишлари бўйича жами 1870 та тергов ҳаракатлари олиб борилиб, ушбу тергов ҳаракатларидан 97 таси ёки 5.1 фоизи барча турдаги кўздан кечириш тергов ҳаракатлари ҳисобланади. Таҳлиллар натижаси, босқинчилик жиноятлари бўйича айнан ҳодиса содир бўлган жойни кўздан кечириш тергов

ҳаракатининг ҳар бир ҳолат юзасидан дастлаб содир этилган ҳодисанинг ўрганилмаганлиги, тергов жараёнида эса босқинчилик факти тасдиғини топганидан сўнг ҳодиса содир бўлган жойни кўздан кечиришга зарурат қолмаслигига сабаб бўлмоқда. Шу сабабли, иқтисодиёт соҳасидаги ҳамда ҳаёт ва соғлиққа қарши қаратилган жиноятлар бўйича ҳам ҳодиса содир бўлган жойни кўздан кечиришни синчковлик билан пухта амалга оширишни, иш учун аҳамиятли бўлган ҳар бир ашёвий далилларни жиноят процессуал қонунчилик нормалари талабларига риоя қилган ҳолда олишни тақозо қилмоқда.

Мисол учун 2021 йил 17 сентябрь куни соат 01:00 да Иштихон тумани Митан шаҳарчасида жойлашган “Турон” ошхонаси олдида фуқаро А.А, танишлари Ж.Б. ва Т.К. билан бир гуруҳ бўлиб, фуқаро Т.Б.га ҳужум қилиб, “Samsung-J7” русумли телефон аппарати ва 120.000 сўм пулларини қўлга киритишганлиги ҳолати юзасидан дастлаб Ўзбекистон Республикаси ЖКнинг 105-моддаси 2-қисми билан жиноят иши қўзғатилиб, тергов якунига кўра 4 нафар шахсларга нисбатан Ўзбекистон Республикаси ЖКнинг 164-моддаси тегишли қисмлари билан айблов эълон қилинган ва судловга юборилган.

Мазкур ҳолатда ҳодиса содир бўлган жойнинг дарҳол кўздан кечирилмаганлиги, кейинчалик ҳодиса содир бўлган жойдаги далилларнинг йўқ бўлишига олиб келганлиги юқоридаги фикримизни тасдиқлайди. Шу ўринда шахсларнинг соғлиги, ҳаёти ва мол-мулкига нисбатан тажовуз қилинган ҳар бир ҳолатда ҳодиса содир бўлган жойни кечиктирмасдан сифатли кўздан кечириш келгусида жиноят ишининг тергови давомида айбдорларнинг айбини исботлашда алоҳида аҳамиятга эгаллигини таъкидлашимиз керак.

Тадқиқот натижасида кўздан кечириш тартиби ва натижаларини қайд қилиш тегишли қонунлар билан белгилаб қўйилган бўлса-да, бироқ бугунги кунда босқинчилик жиноятларида ҳодиса содир бўлган жойни кўздан кечириш жараёнида тергов амалиётида бир қанча хато ва камчиликларга йўл қўйилмоқда. Уларни қуйидагиларда кўришимиз мумкин:

Биринчидан, тергов тизимида фаолият олиб бораётган ёш ходимлар тергов-тезкор гуруҳида суткалик наряд вақтида содир этилган босқинчилик жинояти тўғрисидаги хабарга асосан, ҳодиса содир бўлган жойга чиққанда, малака ва кўникма етарли эмаслиги сабабли, тергов ҳаракатини сифатли ўтказмаслиги оқибатида жиноят содир бўлган жойдаги мавжуд бўлган далиллар тўлиқ текширилмай, содир этилган ҳодиса билан боғлиқлиги ўрганилмасдан қолаётганлиги аниқланди.

Шунингдек, ҳодиса жойидаги намуналар олинмаганлиги ёки далилларни қайд этишдаги процессуал хато-камчиликларга йўл қўйилиши натижасида босқинчилик жиноятларини фош этилмасдан қолишига, тегишли экспертиза тадқиқотлари учун намуналар олинмасдан қолишига олиб келмоқда. Бу эса, келгусида ҳақиқатни аниқлаш принципига зид бўлиб, жиноят ишини тўлиқ, ҳар томонлама ва холисона кўриб чиқилмаслигига сабаб бўлади. Натижада, жиноят иши бўйича айбланувчи шахслар аниқланмай қолишига ёки жиноят иши сифатли тергов қилинмаганлиги учун жиноят прокуратура органларидан қўшимча тергов учун қайтарилиши ё бўлмаса оқлов ҳукми чиқарилиши каби тергов амалиёти учун салбий кўрсаткичларга олиб келиши мумкин.

Шу сабабли, мазкур муаммога ечим топиш мақсадида ҳодиса содир бўлган жойга чиқишда ёш терговчи ходимларни бириктирилган мураббийлари билан биргаликда чиқишини таъминлайдиган керакли норматив-ҳужжатларни ишлаб чиқиш лозим деб ҳисоблаймиз.

Иккинчидан, бугунги кунда суд-тергов амалиётида босқинчилик жинояти содир бўлганда ҳодиса содир бўлган жойни кўздан кечириш тергов ҳаракатида воқеа содир бўлган жой ҳолатининг ташқи таъсир натижасида қасддан ёки эҳтиётсизликдан ўзгартирилишидир. Сабаби тергов-тезкор гуруҳи ҳодиса содир бўлган жойга келгунга қадар биринчи бўлиб етиб келган профилактика инспектори ёки бошқа ИИБ

ходимларининг ўз билганича иш тутиши натижасида ҳамда айрим раҳбар ходимларнинг тергов-тезкор гуруҳи ишига аралашиб, ҳодиса содир бўлган жойга ўзбошимчалик билан кириб келиши натижасидаги ташқи таъсирлари оғир ва ўта оғир жиноятлар туркумига кирувчи босқинчилик жинояти бўйича воқеа содир бўлган жойнинг асл ҳолатини йўқ қилинишига ҳамда олиниши лозим бўлган аниқ далилларнинг айрим ҳолларда йўқолишига сабаб бўлмоқда.

Учинчидан, босқинчилик жиноятларида ҳодиса жойини кўздан кечиришдаги дуч келинаётган катта камчиликларнинг яна бири ҳодиса содир бўлган жойга кинология хизматининг, яъни кинолог ходим иштирокида хизмат итининг аксарият ҳолларда жалб қилинмаслигидир. Кинолог ходими ва хизмат итлари ҳодиса содир бўлган жойга жалб қилинган тақдирда ҳам кўп ҳолларда юқорида кўрсатилган ташқи таъсирлар оқибатида хизмат итларининг ҳид олиши жуда қийин бўлмоқда.

Мазкур муаммо ва камчиликлардан келиб чиққанда, босқинчилик жиноятларини тергов қилишни такомиллаштиришда, биринчи навбатда ҳодиса содир бўлган жойни кўздан кечириш тергов ҳаракатининг ўзига хос муҳим ўрин эгаллаши тўғрисида фикр пайдо бўлади. Айтиш керакки, бу шунчаки фикр эмас, балки жиноят ишини самарали тергов қилиш учун амалга ошириладиган тактик қарордир.

Фикримизча, суд-тергов амалиётида учраётган муаммолардан келиб чиққан ҳолатда босқинчилик жиноятлари бўйича ҳодиса содир бўлган жойни кўздан кечиришни такомиллаштириш мақсадида қуйидагиларни таклиф этамиз:

биринчидан, дастлаб ҳодиса жойига етиб келган ИИБ ходимини масъулиятини ошириш, ҳодиса жойидаги изларни йўқолишини олдини олиш ва самарали қўриқловни ташкил қилиш бўйича мажбуриятларини аниқ қилиб белгилаш, тегишли раҳбарларнинг ҳам ҳодиса содир бўлган жойга тергов-тезкор гуруҳидан олдин киришларини таъқиқловчи нормаларни қонунчиликка киритиш,

иккинчидан, соғлиққа қарши ва ўзгалар мулкани талон-торож қилиш билан боғлиқ жиноятлар бўйича ҳодиса содир бўлган жойни кўздан кечириш ва унда мутахассис-эксперт иштирокини мажбурий қилиш бўйича жиноят-процессуал кодексига қўшимчалар киритиш,

учинчидан, ҳар бир босқинчилик жиноятлари бўйича кинолог иштирокини мажбурий қилиш,

тўртинчидан, мутахассис-экспертларни ҳодиса содир бўлган жойда бармоқ изларини олишлари учун планшет қурилмалари билан таъминлаш, шунингдек, 3D сканерлаш мосламаларини амалиётга жорий қилиш бу борадаги жиноят ишлари бўйича аниқланиши лозим бўлган ҳолатларни сифатли олиб борилишига, ҳодиса содир бўлган жойда далилларни йўқ бўлишини олдини олишга хизмат қилади.

Хулоса ўрнида босқинчилик жиноятлари бўйича ҳодиса содир бўлган жойни кўздан кечириш жиноят иши кўзгатилишидан олдин ўтказиладиган кечиктириб бўлмас тергов ҳаракати бўлиб, бу келгусида тергов ҳаракатлари учун пойдевор вазифасини бажаради. Сўроқ қилиш, юзлаштириш, тегишли экспертизалар тайинлаш, кўрсатувларни ҳодиса содир бўлган жойда текшириш ва бошқа тергов ҳаракатлари ўтказилиши учун муҳим далиллар манбаи ҳисобланганлиги сабабли, мазкур соҳадаги жиноятларни тергов қилишда алоҳида аҳамият касб этади.

АДАБИЁТЛАР РЎЙХАТИ

1. Ўзбекистон Республикаси Конституцияси. Адолат. Тошкент-2022 йил.
https://meningkonstitutsiyam.uz/konstitutsiya_uz.pdf
2. Ўзбекистон Республикаси Жиноят-процессуал кодекси.

-
3. Ўзбекистон Республикаси Бош прокуратураси, Олий суди, Миллий хавфсизлик хизмати, Ички ишлар вазирлиги, Мудофаа вазирлиги, Давлат божхона қўмитаси ва Давлат солиқ қўмиталарининг ҳамкорлигидаги 2018 йил 1 март кунги “Ҳодиса содир бўлган жой ҳолатини ўзгартириш, далилларни йўқотиш ёки йўқ қилишнинг олдини олишга қаратилган биринчи навбатдаги чора-тадбирларни кўриш тартиби тўғрисидаги йўриқномани тасдиқлаш ҳақида”ги Қарори.
 4. Ўзбекистон Республикаси Бош прокуратураси, Олий суди, Миллий хавфсизлик хизмати, Ички ишлар вазирлиги, Мудофаа вазирлиги, Давлат божхона қўмитаси ва Давлат солиқ қўмиталарининг ҳамкорлигидаги 2018 йил 1 март кунги “Ҳодиса содир бўлган жой ҳолатини ўзгартириш, далилларни йўқотиш ёки йўқ қилишнинг олдини олишга қаратилган биринчи навбатдаги чора-тадбирларни кўриш тартиби тўғрисидаги йўриқномани тасдиқлаш ҳақида”ги Қарори.
 5. У.М.Носиров “Ҳодиса жойини кўздан кечириш” ўқув амалий қўлланма – Т., – 2014.
 6. Уй-жойга ғайриқонуний равишда кириб содир этилган босқинчилик жиноятларини тергов қилиш амалиёти. Ўқув-методик қўлланма. Тошкент-2012. 27-б
 7. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2022 йил 08 февралдаги “Ички ишлар органларининг эксперт-криминалистика фаолиятини замонавий илм-фан ютуқларини кенг жорий этган ҳолда янада такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида” ПҚ-122-сон қарори <https://lex.uz/docs/5851527> (мурожаат вақти: 05.05.2022 йил)